

Jože Dular (1915–2000)

V dneh, ko so se slovenski kulturniki pripravljali na svoj kulturni praznik, nas je po krajši bolezni zapustil slovenski pisatelj Jože Dular. Mož iz rodbine, ki ima na Dolenjskem največ akademskih izobražencev, je bil sinonim za kulturno dejavnost v Beli krajini po II. svetovni vojni.

Že iz gornjega podatka izhaja dejstvo, da je Jože Dular za slovenske zgodovinarje pomemben v več ozirih. Najprej ga moramo omeniti kot predstavnika slovenskih pisateljev in kulturnikov v najširšem smislu besede tiste generacije, ki je obetala pred II. svetovno vojno prevzeti glavno breme slovenske kulture. Slovenskim zgodovinarjem sta najbolj znana Emilijan Cevc in Jože Kastelic, omeniti pa moramo še Vinka Beličiča, Jožeta Brejca-Javorška, Ceneta Vipotnika, Severina Šalija ... Bolj kot II. svetovna vojna je te ljudi uničila revolucija. Tako kot takrat niso bili idejno povsem enotni, jih je tudi povojna oblast postavila na nasprotno bregove. Eni so pred njo emigrirali, drugim je dovolila kariere, tretje je kot kulturnike in literarne ustvarjalce skušala onesposobiti. Jože Dular je bil poslan na nižjo gimnazijo v Belo krajino. S prilagodljivostjo, ki se ukloni zgolj toliko, da tujo zlobo obrne v splošno, ne lastno korist, se je z dušo in telesom vključil v življenje dežele onstran Gorjancev. Nekoliko je zmanjšal, ne pa opustil, ljubezen do poezije in se usmeril v vezano besedo. Oblastem je prepustil gojenje kulta o Beli krajini kot zibelki partizanstva, od katerega je imela deželica malo več kot nič in ubral lastno pot. V slovenski javnosti se je uveljavil kot izjemen literarni glasnik Dolenjske in Bele krajine. Ker ni živel v središču in ni bil z nikomer klanovsko ali skupinsko povezan, je bil vselej nekoliko v ozadju, kar pa je bilo delno povezano tudi z njegovo osebnostjo. Nikoli ni bil pripravljen izpostavljati sebe kot osebnosti, ampak je bil vselej prepričan, da o tem, kar želi povedati, povedo dovolj njegova dela. Slovensko zgodovinopisje, tudi literarno, ima do ljudi in kulturnih skupin, kamor je sodil tudi Jože Dular, še vedno neporavnan dolg.

Zgodovinarji smo slavista Jožeta Dularja, leta 1941 je na ljubljanski univerzi diplomiral tudi iz romanistike in primerjalne književnosti, vselej šteli za svojega spoštovanega kolega. Najprej moramo v tem pogledu omeniti njegove zasluge pri nastanku in razvoju Belokranjskega muzeja, ki je neločljivo povezan prav z njegovim življenjem in delom. Po prenehanju šolniške tlake 1951. leta, se mu je predal v popolnosti. Tako kot njegova kolega in prijatelja, novomeški Janko Jarc in brežiški Stanko Škaler. Jože Dular ni postavil samo enega najbolj urejenih muzejev v Sloveniji, ampak je hkrati skrbel še za arhivsko gradivo, za varstvo spomenikov in tudi naravno dediščino. Dejansko sloni preobrat v slovenski zavesti, ki ne vidi več Bele krajine zgolj kot pokrajine belih brez in belokranjskih plesov, ampak kot regijo s specifično zgodovino, predvsem na rezultatih njegovega dela.

Pokojni slovenski pisatelj ni bil le muzealec, ki bi skrbel le za zbiranje, restavriranje, inventariziranje (po tem muzej še danes vodi) in razstavljanje muzealij, ampak je tudi pisal. V več izdajah je izšla njegova zgodovina Metlike, pisal je o bratih Navratilih, izdal je tudi nekakšen belokranjski biografski leksikon. Sodeloval je tudi pri ustanovitvi Dolenjske založbe, ki je nastala dejansko zaradi muzealskih in krajevnogodovinskih potreb. Dejansko so njeni ustanovitelji hoteli z njo postaviti na noge znanstveno proučevanje Dolenjske in Bele krajine. Žal je podjetje kmalu zamrlo. Njegovi pobudniki so malo prehiteli čas.

Posebno poglavje je pri Dularju zgodovina gasilstva, ki ima v Metliki svoje muzejsko središče. O njej je tudi pisal. Mogoče se zdi ta tematika komu trivialna, je pa vse prej kot to. Gasilci niso izvrševali samo svojega temeljnega poslanstva, ampak so bili v mnogih krajih tudi nosilci kulturnega in družabnega življenja. K temu so jim nemalo pripomogli lastni prostori in nadstrankarstvo. Nenazadnje so bili gasilci desetletja edini na Slovenskem, ki so razvijali slovenski poveljevalni jezik. Dejansko so bili nekakšna narodna vojska, ne da bi se tega zavedali.

Jože Dular je ustanovil tudi Belokranjsko muzejsko društvo in ga vodil več desetletij. Bilo je med aktivnejšimi v Zvezi zgodovinskih društev Slovenije. Dejaven je bil tudi pri Slavističnemu društvu. Kot član obeh strokovnih združenj si je še posebno prizadeval za postavitev spominskih obeležij vidnim Belokranjcem.

Jože Dular se ni nikoli stroki vsiljeval kot avtoriteta, čeprav je za krajevno zgodovino to nedvomno bil. Njegov odnos do naše stroke je razviden tudi iz njegovih literarnih del, ki običajno ne slonijo le na obravnavah preteklosti, ampak tudi na arhivskem gradivu in ustnih virih. Širši javnosti je znan predvsem po opisu račje kuge, ki je oropala Krko izjemnih rakov, nič drugače pa ni tudi z njegovim zadnjim literarnim delom Mesto nad Bojico, ki nam razkriva vsakdanje in zlasti družabno življenje Metlike v 19. stoletju. V tem sklopu moramo poudariti tudi njegovo poezijo, ki pa je izjemen odmev časa in prostora.

Pokojni slovenski pisatelj, tako se je označeval sam, mi pa dodajmo še zgodovinar v najširšem in zgoraj opisanem smislu besede, je bil predvsem človek peresa in dejanj, ne pa danes tako popularnega nastopaštva. Ostajal je zvest sebi in svojemu poslanstvu, pragmatizem zanj ni bil resničnega človeka vredna kategorija. Ker se za pravico borijo predvsem otroci in norci, je on resnici služil z vero, da bo nekoč boljše. Ko so ga po zlomu komunizma hoteli nekateri, tudi dobronamerni, slovenski javnosti predstaviti kot njegovo žrtev, kar je koncem koncev tudi bil, te vloge ni sprejel. To bi bila negacija njegovega dela, ki je poznalo tudi zgubljene bitke, ne pa življenja. Njegovo življenje ni bilo posvečeno nesmiselnemu heroizmu, ampak ljubezni in odgovornosti do časa in prostora, družine in naroda, domovine in človeštva, postal je in ostaja »luč za svetlejše dni«.

Stane Granda

Šolska kronika Zbornik za zgodovino šolstva

Slovenski šolski muzej v Ljubljani izdaja svoje glasilo, ki izhaja kot vsakoletni zbornik s tradicijo leta 1964 nastalega zbornika šolsko-pedagoških muzejev v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu. Kot specializirana slovenska revija za zgodovino šolstva in pedagogike predstavlja včerajšnji utrip naših šol in je s svojim sporočilom obrnjena h koreninam, iz katerih raste tudi današnji šolski dan.

Revija je odprta za zgodovinarje, pedagoge, slaviste in vse šolnike, pa tudi za zgodovinske krožke, ki s svojimi prispevki predstavljajo raziskovalne rezultate s področja zgodovine šolstva od študij, do objav virov, spominskih zapisov in poročil o publikacijah. Objavlja pa tudi bibliografijo za slovensko zgodovino šolstva.

Zbornik za zgodovino šolstva - Šolska kronika je na voljo naročnikom in drugim na sedežu uredništva v Slovenskem šolskem muzeju, Plečnikov trg 1 v Ljubljani.